

PRZYTOMNY (58) *ai*

przytomny (57), **przytomien** (1).

-tom- (3), -tóm- (2) *SarnStat* (3:2).

[*comp* przytomni(e)jszy.]

sg m N przytomny (14), przytomien (1); ~ [(*attrib*) przytomny]; ~ (*praed*) przytomny (6), przytomien (1) *RybGęśli*. ◇ *G* przytomn(e)go (3). ◇ *D* przytomn(e)mu (2). ◇ *A* przytomn(e)go (6), przytomny (1). ◇ *I* przytomnym (6). ◇ *f N* przytomną (1). ◇ *G* przytomn(e)j (3). ◇ *A* przytomną (6). ◇ [L przytomn(e)j.] ◇ *n N* przytomn(e) (2). ◇ *G* przytomn(e)go (1). ◇ *pl N m pers* przytomni (5), [przytomni(e)jszy]. ◇ *G* przytomnych (2). ◇ *D* przytomnym (1). ◇ *I m* przytomn(e)mi (3). *f* przytomnymi (1).

Sł stp brak, Cn s.v. przytomność, Linde XVI (jeden z niżej notowanych przykładów) – XVII(XVIII) – XVIII w.

1. *Obecny, znajdujący się, przebywający gdzieś, będący gdzieś, przy czymś osobiście; praesens PolAnt, Modrz, Calag, Calep, Vulg, Cn; assiduus, superstes Cn (49) : Ale nie mowi zgoła. Oto Almá brzemienna/ ále mowi: Oto tá Almá pewną białąglowę pokázuiąc/ gdy He przydáie ktore Grámmáticy zowá Háiedia rzecz przytomną pokázuiące/ A ták koniecznie do Máryey ściągác fie to nie może CzechRozm 133v, 134 [2 r.], 135v, **8; Bo á iákoż kto ieden może mieć vrząd w roznych powiećiech/ gdyż rázem ná dwu mieścách być niemoże? lecz to iest powinna rzecz áby kázdy powiát miał zázwdy íwego vrzędniká przitomnego [sibi habeat praefectum]. ModrzBaz 75, 107; SkarJedn 175; Calag 222a; To ílýżąc ludzie przytomni krziknęli: Kierye eleyfon chwałá Bogu/ ktory tákie cudá czyni SkarŻyw 102; Praesto – Przitomny. Calep 840b, 4b, 28a, 555a, 841a; Dla tegoż to w niebytności pířę: ábych przytomnym będąc nie vżywał írogości według władzey ktorą mi Pan dał ná zbudowánie/ á nie ná zepfówanie. WujNT 2.Cor 13/10, 1.Cor 5/3; GDy Márfzałek Koronny odiéżdza ode Dworu, tedy oná wízyftká władza zoftawa przy Márfzałku Nadwornym gdy przytomny ná Dworze zoftanie. SarnStat 313, 28.*

przytomny przy czym (1): [rotmistrz] Nie przez íubítitutá ále íam przytómny przy Róćie ma byđż SarnStat 427.

przytomny gdzie [też = podczas czego] (4): Bo iestli íłóńce choćia oddalone iest od nas/ ná niebie iest/ iednák po wízyftkim íwiećie iest íkutkiem y zupełnoścíá íwoią przytomne. WujJudConf 177; Bo pátrzenie ná truny ich [świętych]/ myíl przerázi/ y pobudzi/ y ták ípráwi/ iákoby ten ktory ták leży/ zaráz fie znim modlił/ y przytomnym ták był. SkarŻyw 132; W práwiéch wielkich bywa przytómny vczyńcá Kryminału. Przyczynę tego dáia: Quia ex facie patrantis multa possunt colligi. SarnStat 709, 313.

W przeciwstawieniach: »przytomny ... nieprzytomny (4), odległy, przyszły, na stronie, odległy« (7): iákoby Bogu íłużył/ kto wierność záchowuie pánu íwemu/ thák Rycerfki człówiek/ ták przytomny/ iáko y ten co ná ítronie BielSpr 11v; BudNT 2.Cor 13/2, 13/10; Abowiem wiele iest w pířmie ś. tákiey mowy/ gdzie Artykuł [= rodzajnik] ten to ich/ mowię/ he/ háiedia/ kładá: A wždy nie vkázuią rzeczy iákiey przytomney/ ktoráby iáko iuż będącá/ páłcem práwie pířmo pokázowáło: ále pokázuiie rzecz pewną choć nieprzytomną. CzechRozm 133v; íż Ian nurzał w

przyśłego [*Chrystusa*]: á vcźniowie Iezufowi iuz w przytomnego. *CzechRozm* 258; Przetoz všiľuiemy/ choćiaz przytomnemi/ choćiaz odległymi będąc/ ábyľmy fię iemu [*Panu*] vpodobáli. *WujNT* 2.*Cor* 5/9, 1.*Cor* 5/3.

Wyrażenia: »duchem przytomny« (1): Ia iście ácz nieprzytomny ciáľem/ ále duchem przytomny [*praesens autem spiritu*]/ iuzem iáko przytomny oľadźiľ/ áby ten ktory ták vcźyniľ/ [...] byľ oddan ľzátánowi ná zátřácenie ciáľá *WujNT* 1.*Cor* 5/3.

»oblicznie przytomny« (1): Ale iz teraz Iezufa Chřituľá oblicznie przytomnego áni mamy áni widzimy: tedy tego niewiem/ iákobyľmy go wzywáć mieli. *CzechRozm* 192v.

»przytomny osobá swá« (1): Absum – Indzejij bijc, Nie bijc przitomnijmi [*lege: przytomnym*] Oľzobá ľwá. *Calep* 9b.

Szereg: »obliczny i przytomny« (1): Bo to coś ty ku vtwierdzeniu rzeczy ľwey przydaľ/ iz onych [*królów ziemskich*] oblicznych y przytomnych wzywano/ ták iáko y Chřituľá poki tu ná źiemi obcowaľ. *CzechRozm* 193.

a. W funkcji rzeczownika (1) :

Szereg: »żywy a przytomny« (1): Bo te pochwały piľzá żywym á przytomnym [*vivis et praesentibus*]/ o ktorych dowćipiech dobrze trzymamy *ModrzBaz* 61v.

a. O obecności nadprzyrodzonej Boga i Chrystusa (7) : *CzechRozm* 30; y bacźac Pána Iezufa przytomnego/ gľęboko wzdycháiac [*św. Antoni*] rzekľ: gdzieześ [!] byľ/ miľy Iezu/ gdzieześ byľ? czemuś mię ná przodku nie podpomogľ/ á nie zleczyľ ran moich? *SkarŻyw* 56; Mamy ćiebie przytomnego/ krolá niebiekiego/ ienź we wľzyťtkim zaľtáwiałz/ káźdego wiernego. *ArtKanc* K4v.

przytomny komu (2): Acźkolwiek teź wedle Kredá wyznawamy prawdźiwie być w niebie ná práwicy Oycowľkiey Pána Chřituľá z ľtrony czľowieczeńťwá ľwego [...]/ iednák wierzymy iz iest prawdźiwie przytomny Kościoľowi ľwoiemu *WujJudConf* 176v, 124v.

przytomien w czym (1): KRolu Niebieľski/ [...] Proľzę ćię iednák byś w żywoćie moim Ktory ze wľzech ľtron ľzam podgęľ byľ twoim/ Okiem przytomien [*tj. byľ przytomny Twoim okiem*] *RybGęśli* D3.

przytomny gdzie (1): *WujJud* 124v cf *Szereg*. Cf [**Wyrażenie**].

[**Wyrażenie:** »[gdzie] przytomny osobá swá«: Przetoz poniewáź Chřitus pan nie ná káźdem mieľcu przytomny iest oľobá ľwá/ tedyć ľie ľámo oľadźiľo/ że nie iest áni onym ľamym Bogiem/ ktory żadnym mieľtcem ogárnion ábo zawárt być niemoże/ áni iemu rownym *BudArt* Q4.]

Szereg: »przytomny albo obecny« (1): [*Chrystus*] Iestći przytomnym áľbo obecnym w kośćiele/ ále niewidźiáľnym obycźáiem *WujJud* 124v.

b. O obecności Chrystusa w Eucharystii (4) : iz twoy wykľad ćieleľnym będąc/ czyni teź z Chřituľá [...] pokarm ćieleľny bárzo iákoś przeciw przyrodzeniu y wierze náľzey [...] zmyľlony/ ciáľá iákiegoś prawdźiwego (iáko wáľzy mowiá) ále wźdy oprocź ľmáku/ á náđ to niewidomego/ choćiaz wedle was przytomnego. *CzechRozm* 264, 264.

Wyrażenie: »w sakramencie (naświętszym) przytomny« (2): *WujJud* 176; rozumiey żeć y to nie máľa/ ľtać przy prawdźiwey y rzeczywiľtey oblicźnoći/ á co więťľza/ ofierze tegoź Pána twego/ iľtotnie w Sákrámenćie naświęťszym przytomnego *LatHar* 77.

c. *Będący przy kimś lub przy czymś (3) :*

α. *Znajdujący się przy kimś [komu] (2) :* My Alexánder [...] Oświeconemu pokoleniu Słowieńfkemu [...] pozdrowienie od nas y náfzych namiáfthkow będących po nas w ípráwówaniu świátá/ przetho żeście nam záfzdy przytomni byli/ w wierze prawdomowni/ we zbroi ítátieczni/ [...] dawamy á ná was przenáfzamy íwobodnie ná wieczność/ wízythki kráiny od pułnocnego morzá wielkiego Oceaná lodowátého/ áż do morzá Włofkiego *BielKron* 337v; *WujNT* 2.*Cor* 5/8; [Stáfże sobie [ludzie] Patronów wiele wymyílili, Mniemajác, aby im ci przytomniejszy byli *BogowieFalsz* 183].

β. *Towarzyszący czemuś (1) :* A oni [apostołowie] wyízedłzy przepowiedáli wízędy: ktorým Pan dopomagał/ y náukę *ich* wtwierdzał przytomnemi [sequentibus] cudámi *WujNT* *Mar* 16/20.

2. *Teraźniejszy, współczesny; praesens Vulg, PolAnt, Modrz (9) :* íż nietrzebá gniewowi przytomnemu wodze popuífzczáć/ ále trzebá ínfzego czáfłu do karánia czekáć/ gdy íię one záfurzenia íerdeczne wípokoia/ roípalenie krwi vgásnie/ á mieyfce będzie rozumowi/ roítropności/ y dobrej rádzie *ModrzBaz* 80v; *GrabowSet* I3v.

W połączeniach szeregowych (2): który [duch boży] pod podobieńftwy zwierzchnych/ ícielefnych/ á íákoby íuż przytomnych rzeczy/ duchowne ná potym y przyíżłe/ zdáfeká zwykl pokazowác. *CzechRozm* 135, 263v.

W przeciwstawieniach: »przytomny ... niebędący, [przyszły]« (1): [duch boży prorocki] który częfto pod podobieńftwy rzeczy íziemfkich/ duchowne náznáczá: á onymi przytomnymi y oblicznymi ná on czás/ rzeczy íelzcze nie będące/ ále ná potym przyíżłe pokazowál. *CzechRozm* 126v; [*Leop* 4.*Esdr* 8/46 (*Linde*)].

Wyrażenie: »na czas przytomny« = *w danej chwili* (1): Wízelkie íepak karánie ná czás przytomny [ad quidem praesens] nie zda íię być wesołe/ ále ímętné: Lecż ná potym owoc ípokoyny przez nie/ íwiczonym oddawa ípráwiedliwósci. *BudNT* *Hebr* 12/11.

Szeregi: »przytomny i obliczny« (1): *CzechRozm* 126v cf *W przeciwstawieniach*.

[»przeszły albo przytomny«: Bo niekiedy [*Pismo Św.*] o rzeczy przyíżłej tak mowi íákó o przefzłej/ albo o przytomney. *BudArt* G3v.]

Przen (1) :

Wyrażenie: »pamiętka przytomna« (1): Rácż sftępic z niebios íwych/ k poćiefze pláczliwych/ ták íię íáf żádáli/ cí ktorzy íię ználi/ Vżycż nam żádze tey [tj. tego, czego pragniemy]/ pámiátki przytomney. *ArtKanc* A11.

a. *O ludziach: obecnie żyjący (1) :*

W przeciwstawieniu: »przytomny ... będący« (1): A nie tylko my przytomni tego mamy ítrzedz/ ále y potomkom náfzym będącym powinniímy tę náukę álbó oítrzegánie po íobie zoítfawíc *BielKron* 333.

α. [*W funkcji rzeczownika:*

W przeciwstawieniu: »przytomny ... będący«: Odpowiedział ku mnie/ y rzekl mi: Co íeíft przytomnego/ to przythomnym [praesentibus]/ á co przyíflęgo/ będącym. *Leop* 4.*Esdr* 8/46 (*Linde*).]

b. [*O gramatycznym czasie teraźniejszym:*

W przeciwstawieniach: »przytomny ... potomny, przyszły«: Tu w tych powieściach czas przytomny miałto potomne⁸⁰/ albo przyfzłego/ ftoi. *BudArt G3v*.

Wyrażenie: »czas przytomny«: *BudArt G3v cf W przeciwstawieniach.*]

c. Natychmiastowo działający (1) : Praesentaneus, Quod praesentem habet efficitiam – Maiaczi włobie moczprzitomną [!]. *Calep 841b*.

Synonimy: będący, obecny; **1.** bytny, obliczny, przebywający; **2.** terazniejszy, terazni, trwający.

Cf **NIEPRZYTOMNY**